

---

in Nederland; de vrouwen hadden vijf vestigingen. Bij de dood van Willem II in 1849 waren dat er al zo'n vijftig; in 1860 al bijna tweehonderd met ongeveer 3500 leden. Toen moesten de 'immigranten', de congregaties die zich – deels uit nood – uit Frankrijk en het Duitse gebied hier vestigden, nog komen! De eerste formele samenwerking tussen hen allen begon bij de missie. Initiatiefnemer was de in Soerabaja geboren leek W.H. Bogaardt, die in de tijd dat hij als katholiek Indiëspecialist in de Tweede Kamer zat (1906-1918) bepleitte dat men een vereniging zou oprichten die het missiewerk zowel in Den Haag als in Batavia bij de overheid zou vertegenwoordigen. Aldus kwam in 1912 de 'Indische Vereniging voor Nederlandsche Katholieken' tot stand, die zich ten doel stelde 'het verleenen van steun aan de beschaving der Koloniën, door bekeering tot het Christendom'. Hier dringt zich een parallel met protestants Nederland op. Dat bezat in de negentiende eeuw al de zgn. Haagsche Commissie, die hier voor het zendingswerk met de overheid overlegde. In 1905 werd echter – deels ook om de invloed van Rome in Insulinde tegen te gaan – het Zendingconsulaat te Batavia opgericht. In dit geval nam het Nederlandsch Bijbelgenootschap de leiding; in 1928 deden al 18 zendingsorganisaties mee, waaronder – deels – ook die van de Gereformeerde Kerken, die destijds verder nog nauwelijks met de Hervormde Kerk samenwerkten. De volgende hoofdstukken bieden vanuit ordenperspectief zicht op de ontwikkelingen die in de laatste halve eeuw op het Nederlandse katholieke erf plaatsvonden. Daarbij komen onder meer zaken als de Acht Mei Beweging (AMB), 'zorg om de zorg voor oudere religieuzen' en beleidsontwikkeling bij seksueel misbruik in pastorale relaties aan de orde. Omdat binnen de AMB leden van orden en congregaties een belangrijke rol speelden, kwam het daar tot een botsing tussen exempten en hiërarchie. Bijvoorbeeld toen kardinaal Simonis in 1986 abt Ton Baeten van de abdij der norbertijnen te Berne op het matje riep. Veel aandacht wordt besteed aan de totstandkoming en verdere geschiedenis van de zgn. KIWTO's (Katholieke Instelling(en) voor Wetenschappelijk Theologisch Onderwijs). Het onderzoek sluit hier nauw aan bij twee artikelen in respectievelijk de bundel *Met passie en precisie* (die in 2010 bij het afscheid van Jacobs als Tilburgs hoogleraar kerk en theologie verscheen; zie DNK 75, 65-67) en de VNK-bundel *Onder 't kruys* van

2011 (zie de recensie in de huidige DNK). Jacobs en L.G.M. Winkeler behandelen daarin respectievelijk de KIWTO te Tilburg en die te Heerlen – twee van de (aanvankelijk) vijf instituten waarvoor de orden en congregaties hun eigen opleidingen opgaven. Aangezien de meeste orden en congregaties hun opleidingen in het Zuiden hadden, waren deze twee evenwel de belangrijkste ontvangers. In de vanaf het begin van de jaren zestig opgezette nieuwe constructies werd echter, aldus Jacobs, het 'dwarsverband' steeds meer vervangen door het 'van hogerhand': Rome, bisschoppen en universiteits- en faculteitsbestuurders. Voorzichtig – 'Achteraf en dus met de kennis van wat er sindsdien allemaal is gebeurd' –, maar toch duidelijk, vraagt hij zich daarom af of de hogere oversten van de gezamenlijke religieuzen niet beter hun tijd en energie hadden kunnen besteden aan de oprichting van een eigen KIWTO, waarin ze zelf de zeggenschap hadden kunnen behouden (354v.). Zo kent het boek veel trieste momenten. Ook de afloop is triest. Wat is er immers – althans in Nederland! – nog over van de eens zo bloeiende orden en congregaties? Op de laatste pagina citeert Jacobs de provinciaal van de minderbroeders die al in 1993 uitsprak 'De kracht van het leger toont zich in de terugtocht' (361).

Wie het geheel doorneemt, kan niet anders dan respect hebben voor hetgeen de auteur in betrekkelijk korte tijd – 2004-2010 – tot stand heeft gebracht. Bronnenmateriaal was er te over, vooral bij het bureau van de KNR te 's-Hertogenbosch, maar ongeordend, verspreid over verschillende vertrekken, zonder inventaris of goede plaatsingslijst. Daarnaast werd ook materiaal uit vijf andere archiefbewaarplaatsen geraadpleegd, waarvan eveneens veel nauwelijks ontsloten was. Wie dit prachtig gebonden boek, dat een helder inzicht verschaft in ontwikkelingen die anders voor buitenstaanders moeilijk toegankelijk zouden zijn geweest, wil aanschaffen, behoeft het om de prijs niet te laten. Voor protestanten, maar wellicht ook voor minder goed ingevoerde katholieken, vermeld ik tenslotte dat Jacobs aan het begin van zijn studie een vijf pagina's lange lijst van afkortingen heeft opgenomen. Deze biedt niet alleen de naamsafkortingen van alle in Nederland werkzame orden en congregaties (35 in totaal), maar ook die van allerlei instanties en commissies die in eigen land, maar tevens in internationaal verband, met haar ontwikkeling van doen hadden. –